

Lex Tintin nätverket skapades efter mordet på den 8 årige pojken Constantin, som kallas för Tintin. Tintin mördades under ett 2 timmars umgänge med sin pappa. Ett umgänge som både pojken själv och hans mamma starkt motsatte sig till.

Trots riskbedömningar som utfördes av socialtjänsten gällande våld och våldets konsekvenser samt Tintins behov av behandling utifrån det våld han blev utsatt för, bedömde domstolarna att pappan hade rätt till umgänge.

Lex Tintin Nätverket önskar därför att:

1. Det införs specialdomstolar för familjerätt

Antalet mål rörande vårdnad, boende och umgänge i domstol har ökat markant de senaste tio åren, men de domare som besitter specialistkompetens är få.

Idag finns det inga uttryckliga krav på specialistkompetens hos de domare som handlägger och dömer i mål rörande vårdnad, boende och umgänge. Detta medför till ytterst godtyckliga och ej välgrundade bedömningar. Avsaknad av kunskap kring barnets rättigheter, riskbedömningar utifrån våldsutsatthet, våldets olika uttryck, våldspyramiden med mera medför till att barnrättsperspektivet många gånger åsidosätts och föräldrarnas rätt till barnet går före barnets rätt till trygghet och rätt till ett liv fritt från våld.

I Jämställdhetsmyndighetens rapport ”Uppgifter om våld är inget undantag” (Rapport 2022:1) framkommer det att riskbedömningar inom domstolarna är bristfälliga, att de inte är systematiska och att de inte utgår från någon särskild metod. Riskbedömningar bör *alltid* utföras systematiskt och utifrån beprövade metoder.

För att säkerställa barnrättsperspektivet i familjerättsliga mål bör familjedomstolar, som har samlad kunskap, erfarenhet samt intresse av att jobba med dessa mål, och kan beakta och omsätta kunskapen i praktiken, inrättas. Specialdomstolen kan verka för att utredningen i målen sker på ett adekvat sätt och därmed stärka och tydliggöra barnrättsperspektivet.

Lex Tintins uppfattning är att specialdomstolar för familjerätt tydligt stärker barnets roll i samhället och bidrar till välgrundade beslut utifrån barnets bästa. Om de familjerättsliga målen skulle prövas av specialiserade domare och domstolar skulle det därtill leda till mer likvärdiga domar och beslut.

2. Barnets ska ha rätt till eget ombud

Den officiella hållningen i svensk lagstiftning och rådande samhällsdebatt är att barn ska vara delaktiga och ha inflytande i frågor som rör dem själva. Det följer även bland annat av Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen (BK) art. 12 som numera är svensk lag. Trots det har barn varken talerätt, processbehörighet eller rätt till ett ombud i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Att ge barnet ett ombud skulle garantera att barnets perspektiv synliggörs och förstärks i processen.

Om barnets position ska stärkas på ett mer reellt och hållbart sätt krävs det att ombudet knyts till en talerätt för barnet, så att ombudet exempelvis kan framställa egna yrkanden om en viss vårdnads-, boende- eller umgängesform, åberopa egen bevisning, ställa frågor till de vittnen och sakkunniga som åberopats av andra, föra fram argumentation och överklaga ett beslut eller en dom. Ytterst skulle talerätt och rätten till ombud för barn i vårdnadstvister bidra till att domstolens beslutsunderlag blir mer robust och därigenom ges domstolen bättre förutsättningar att fatta välgrundade beslut i enlighet med barnets bästa.

3. Särskilda omständigheter bör diskvalificera förälder för umgänge

Det finns situationer där utgångspunkten bör vara att inget umgänge ska ske, förutom i undantagsfall. Först efter utredning samt efter upprepade riskbedömningar, där det tydligt framkommit att fortsatt umgänge är till för barnets bästa, kan umgänget återupptas.

Lex Tintin nätverkets förslag är att om det i barnutredning framkommit att barnet eller någon som barnet bor med har bevittnat eller blivit utsatt för någon form av våld av barnets omsorgsperson så ska detta utgöra ett direkt umgängeshinder. Det är samhällets ansvar att göra en tydlig markering att våld inte är förenligt med föräldraskap och umgänge med barn.

Vidare bör det vara obligatoriskt för föräldrar att delta i familjerättsliga utredningar för att kartlägga fortsatta insatser för barnets bästa. Om en förälder inte deltar vid utredning och föreslagna insatser bör detta också utgöra fortsatt umgängeshinder. Vår uppfattning är att en förälder som motsätter sig att delta vid utredning ej har förmåga att sätta barnets behov före sina egna behov.

4. Bättre kontinuitet och barnfokus i barnutredningar

Familjerätten har domstolen som sin uppdragsgivare och gör bland annat vårdnads-, boende- och umgängesutredningar samt samarbetssamtal på uppdrag av rättssystemet. Socialtjänsten gör BBIC (Barnets Behov i Centrum) utredningar efter orosanmälningar för att göra en skyddsbedömning. I vårdnadstvister där det förekommer våld, som enligt Jämställdhetsmyndighetens rapport 2022 förekommer i nästan 2/3 av tvisterna, kan barnen vara i aktuella i såväl familjerättsliga utredningar som sedvanliga barnutredningar utifrån orosanmälningar parallellt. Lex Tintin Nätverkets förslag är att samtliga barn som har en aktuell barnhandläggare inom socialtjänsten bör ha denna person delaktig även i den fortsatta familjerättsliga utredningen. En sådan procedur säkerställer barnrättsperspektivet och bidrar till att den familjerättsliga utredningen, på uppdrag av tingsrätten, utgör en helhetsbedömning och verkar för en rättssäker process. I en barnutredning bör handläggare också kunna ta ställning till om ett umgänge bör avbrytas utifrån barnets bästa trots en umgängesdom.

5. Domstolar ska kunna granskas av extern myndighet

Om det förekommit allvarlig vårdskada inom hälso- och sjukvården har vårdgivaren en skyldighet att utreda och anmäla det till IVO. IVO har skyldighet att vidta de åtgärder som anmälningarna motiverar för att uppnå hög patientsäkerhet.

Enligt bestämmelsen Lex Sarah i socialtjänstlagen och lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska den som bedriver verksamheten, om det visar sig att missförhållandet är allvarligt, snarast anmäla det till IVO. IVO ska förmedla kunskap och erfarenheter som erhålls genom tillsynen.

Förutom den granskning som JO (justitieombudsmannen) kan utföra finns det inom rättssystemet ingen extern granskning likt Lex Sarah respektive Lex Maria efter att ett domstolsbeslut lett till allvarliga konsekvenser, som i Tintins fall - hans död. JO granskar endast hur domstolen bemött parter och handlagt ärendet, inte domstolens bedömning i sak och kan inte ändra domstolens beslut. Vidare är JO:s beslut inte rättsligt bindande. Det betyder att den kritiserade myndigheten formellt sett inte behöver rätta sig efter JO:s kritik och domstolar har inte heller någon skyldighet att anmäla sig själva. Merparten av JO:s beslut leder endast till kritik och ej uttryckliga krav på hur domstolen i fråga ska förändra sitt arbete framöver. Det sker som regel inte heller uppföljning av den kritik och de beslut som JO lämnar. Hur ska domstolarna utvecklas och förbättras om de inte kan granskas och ställas till svars för sina beslut?

Sanam Gharaee
Tintins mamma
Barn och ungdomspsykiatriker

Camilla Orefjärd
Advokat

Vida Basti
Apotekare